

Tijdschrift voor Numismatiek

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- & PENNINGKUNDE

VOL. XXIV

Nr 11/12 - 1974

Verantw. uitgever & redactie : MOORS E.

Oude Antwerpse baan, 161 MECHELEN

Bijdrage : Beschermend lid : 375 fr.

Lid : 250 fr. — Buitenland : 275 fr. te storten aan

LE MAIRE, P., 53 de Broquevilleaan, 1200 Brussel of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

DE PENNINGEN VAN NAMEN UIT DE 17^e EN 18^e EEUW

(vervolg)

Nu gaan we deze penningen eens van naderbij bekijken.

Wij schikken ze in twee grote reeksen waartoe nog enkele speciale penningen kunnen gevoegd worden :
de penningen van de gouverneurs.
de penningen van de vorsten.

De penningen van de gouverneurs

Van deze soort kennen we het bestaan van 29 penningen.

Nochtans één ervan kregen we tot heden nooit te zien n.l. deze van Markies van Maffey (1712), maar die zou enkel in zilver geslagen zijn ingevolge het voortijdig breken van de muntstempel. Van de penningen 1621, 1642 en 1760 bestaat er een variante.

Voor langdradigheid vrezende, zullen we geen volledige lijst van de penningen geven. We zullen ons tevreden stellen ze te rangschikken volgens gelijkenis en er de verschillen van aantonen.

Onder de 29 penningen zijn er 15 inwijdingspenningen, de anderen herdenken een waardigheid, aan de gouverneur verleend.

Men mag zeggen dat ze allen een vage gelijkenis vertonen.

Op enkele schakeringen na is de beeldenaar dezelfde : het gekroonde schild van Namen, tussen het jaartal en met rondom het inschrift : GECTS DES ESTATS DE NAMVR.

Wat de keerzijden betreft : zij zijn allen overeenstemmend in de zin dat ze de wapenschilden van de Gouverneur afbeelden, omgeven van een tekst die naam en eretitels vermeld en eindigen op « NAMVR » of een afkorting ervan : N, NA, NA^r,...

Als we ze nader beschouwen, komen er verschillen te voorschijn ; waarvan we gaan trachten deze duidelijk te belichten : de bijgaande afbeeldingen zullen ons hierbij behulpzaam zijn.

Op de beeldenaar.

- Op de zes eerste penningen van de 17de eeuw (1613, 1621, 1627, 1636, 1642 en 1643) is de leeuw niet gekroond : op alle andere penningen wel.
- Het inschrift GECTS DES ETATS DE NAMVR blijft behouden tot in 1692. In 1696 en 1699 vindt men op de penningen, geslagen voor Ph. de Spinola GETS.
- Vanaf 1721 wordt het inschrift IETS DES ETATS DE NAMUR.
- De kroon, boven het schild geplaatst, is in 't algemeen versierd met 10 parels op de bovenrand, met nog 2 parels er bovenop. Uitzondering gemaakt voor : de penningen van 1682 (Octave de Ligne) en voor 1739 (Ch. Em. van Gaver) waarop slechts de parels geplaatst zijn als 8, 3 ; de penningen van 1721 met een 12, 3 schikking van de parels.
- Het schild bevindt zich gewoonlijk temidden van het veld tot in het jaar 1692. Vanaf dit jaar is het ronde of ovale schild, geplaatst temidden van een sierlijke lijst. Vanaf 1739 bevindt het zich tussen vuurslagen waaruit vonken springen. Het aantal vuurslagen verandert : driemaal twee in 1760 en twee in 1770.
- Tenslotte, is het inschrift op deze beide penningen, 1760 en 1770, als volgt gewijzigd VOVEBANT ORDINES NAMURCENSES.

Op de keerzijden :

- De wapenschilden van de gouverneurs zijn gevat in de halsband van de Orde van het Gulden Vlies, indien hij er houder van is : het komt voor dat het inschrift er op zinspeelt door de tekst EQ AUX ⁽⁶⁾ VEL voor « equies aurei velleris » (zie penning van 1627 van Philips van Arenberg).
- Op de penning van 1687, geslagen ter gelegenheid van de verheffing tot de waardigheid van « Maitre de Camp Général des

(6) sic

Armées » van de Hertog van Arenberg, zijn de wapenen van de Gouverneur geplaatst op een oorlogstrofee. Het wordt bovendien vermeld in de legende : M DE CA GNL.

- De penning van 1654 heeft als eigenaardigheid, dat het schild van de Gouverneur tussen het jaartal geplaatst is en, bovendien omringd met twee lauriertakken.
- Tenslotte zijn, voor de hertog d'Ursel in 1732 en de prinsen van Gaver in 1739, 1760 en 1770 de keerzijden getooid met de wapenen aangevuld met versierselen ernaast.

FIG. 1.

FIG. 2.

FIG. 3.

FIG. 4.

FIG. 5.

FIG. 6

De penningen van de vorsten

We kennen er 28, als dusdanig medegeteld deze van de Staten van 1790 welke op 22 december 1789 besloten hadden « zich de souvereiniteit van deze provincie toe te eigenen ».

Er zijn 10 inauguratiepenningen bij, de anderen zijn verschillende herdenkingspenningen welke we afzonderlijk zullen bespreken.

De inauguratiepenningen (inwijdingspenningen).

Zij werden geslagen voor de vijf vorsten van het Oostenrijkse huis, hebben ook een vage gelijkenis en de overheersende kenmerken zijn :

Beeldenaar : borstbeeld naar rechts met rondom het inschrift vermeldend de namen en titels eindigend met COM NAM (VR) FELIC INAVG ;

Keerzijde : het wapen van Namen, van boven versierd met een kroon van 8 parels op de band en drie er boven.

De afwijkingen op de beeldenaar beperken zich tot : COM NAMVR INAVGVRATA op de penning van Maria-Theresia en COM NAMVR SOLEM INAVG op deze van haar zoon.

Op de keerzijden zijn de afwijkingen belangrijker. Inderdaad, buiten het wapen van Namen, dat ze gemeen hebben, vertonen de keerzijden een persoonlijk karakter met eigen verschillen. Deze van de penning van Karel VI heeft als eigenaardigheid dat zij een chronogram is, namelijk : reg I appLaVDVnt naMVrI. wat 1717 geeft. Op deze van zijn dochter vindt men de oude formule terug : IETS DES ETATS DE NAMVR.

Op de penning van Jozef II is het verschil veel meer in het oog lopend. In het bestek van deze studie is dit de enige penning waarop het wapenschild van Namen doorstreept is, zoals ten tijde van Gwijde van Dampierre (?). We kennen niet de rede van deze terugkeer naar de oorsprong maar gebeurt dit niet onder het bewind van Jozef II en zijn pietluttige administratie ?

Toch is er iets van overgebleven want sindsdien verschilt het wapenschild van de provincie Namen met dit van de stad, door deze rode band.

— Het inschrift van de penning van Leopold II is gewijd aan de gouverneur van de Oostenrijkse Nederlanden, Albert van Saksen-Teschen, welke de gevolgmachtigde des keizers was voor diens inwijding.

— Is het nuttig te vermelden dat op de laatste penning het wapenschild driehoekig van vorm wordt en dat de lijn van de afsnee zich naar het midden afbuigt ?

De andere inwijdingspenningen zijn :

deze van Philips V ; van zilver met een diameter van 30 mm. Slechts twee exemplaren zijn hiervan gekend.

Als beeldenaar, zijn borstbeeld naar links, daaronder een hand en met rondom het inschrift : PHIL.V.D.G. HISP ET. IND. REX.

Op de keerzijde, de gekroonde leeuw van Namen, in een sierlijke lijst, van boven getooid met een kroon waarvan de parels geschikt zijn als 12, 3. Rondom het inschrift : INAUGURATUS COMES NAMURCENSIS 21 FEB, en op de afsnee : 1702. (fig. 7)

— deze van Maximiliaan van Beieren : hiervan zijn er drie, wat uitzonderlijk is. Van twee werden de stempels gesneden door Gilles de Backer, stempelsnijder aan het Naamse munthuis. Op de

(7) Moet er aan herinnerd worden dat Gwijde van Dampierre, erfgenaam van Vlaanderen, ook Markies van Namen werd door te huwen met de erfdochter van het markiezaat en dat hij de wapenen koos van Vlaanderen die hij echter, zoals dit gebruikelijk was, door een band deed verdelen.

beeldenaars van ieder is het borstbeeld naar rechts afgebeeld. Dit uitgezonderd, zijn deze twee penningen zeer verschillend. De eerste is van zilver en meet 14 mm diameter. De keurvorst met een sleutel in de hand, beklimt de trappen van de tempel van Janus. Rondom kan men lezen : FELICTS SI VOTA SECUNDENT.

Op de afsnee : ICNIME Ao 1972 (8) 17 MAII D BA.

De tweede bestaat zowel in zilver als in koper ; hij heeft een diameter van 31 mm. Op de keerzijde vindt men een tekst op 6 lijnen (fig. 8) temidden van een kring gevormd door een slang die in haar eigen staart bijt : « perpetuum fidei amoris et observantiae monumentum ponebant ord^{es} namurcences ». Onder de tekst : G. de Bac. F.

De derde, zeer gelijkend op de voorgaande, is een werk van Roetiers. Men bemerkt de initialen NR onder de borst. We kennen slechts een enkel exemplaar in zilver, met een ongewone diameter van 40 mm.

— deze van de **Brabantse Omwenteling** : de beeldenaar is dezelfde als deze welke het jaar nadien zal gebruikt worden op de penning van Leopold II. Rondom het inschrift : SIGL PROVINC NAMVRC en op de afsnee : VII JANVAR MDCCXC. Op de keerzijde, op 7 lijnen : « Lebertate vindicata religione stabilita const jvr pop statvsq Namur. Daaronder kruiselings, een lauwertak en een palm. Hij bestaat zowel in zilver als in koper met een middellijn van 34 mm en in tin met 29 mm diameter.

FIG. 7

FIG. 8

(8) In COMIT NAMURC. Inaug. Max. Electore.

FIG. 9

FIG. 10

FIG. 11

FIG. 12

De herdenkingspenningen.

We zullen ze vlug en in chronologische volgorde behandelen. Zij zijn allen eenzijdig en voorzien, met uitzondering van twee voor Maximiliaan van Beieren en twee voor Maria Theresia, van het wapenschild van Namen, onder een vorm zoals hiervoor besproken. Twee penningen roepen herinneringen op aan de periode van Lodewijk XIV. De eerste is van koper met een diameter van 20 mm. Zoals talrijke penningen van 1692 herdenkt hij het beleg en de inname van Namen door de Fransen. Op de keerzijde zijn de stad, de citadel en de vestingswerken afgebeeld.

De tweede bijzonder mooi, hij werd geslagen ter gelegenheid van de geboorte van de zoon van Philips V. Als beeldenaar: Lodewijk XIV, staande, met de pasgeborene (zijn achterkleinzoon) in de armen, voor een gekroonde dame (Namen) die de handen naar het kind uitstrekt. Rondom het inschrift: NON SINE NVMINE DIVVM NATO. Op de afsnee: DIES LUDOVICI NATO MDDCCVII. Op de keerzijde: het gekroonde schild van Namen tussen brandende vuurslagen met rondom: LUDOVICO PHILIPP PRINCIPI ASTVARIUM. Op de afsnee: Ordines Namurcenses.

Wij kennen een koperen exemplaar met een diameter van 34 mm. De periode van Maximiliaan-Emmanuel van Beieren biedt ons twee penningen met jaartal 1713. Zij hebben dezelfde beeldenaar: het borstbeeld van de keurvorst naar links. De afbeeldingen op de keerzijden zijn zinspelingen op de gebeurtenissen van 1713; het zo noodlottige jaar voor onze provinciën. Deze penningen zijn het werk van Roettiers.

Voor Karel VI kennen we de penning van 1716 die de geboorte van zijn vroeg gestorven zoon Leopold herdenkt.

Het bewind van Maria Theresia biedt ons vier penningen. De eerste werd geslagen in 1745 toen Frans van Lorreinen verbonden was aan het regentschap van het keizerrijk. De drie anderen herdenken vredesverdragen: dat van Aken in 1749, dat van Versailles in 1756 en dit van Hubertsburg in 1763. De penningen van 1749 en 1763 zijn nagenoeg dezelfde: de keerzijde vertoont de Araratberg en de ark van Noé, waar een duif met een olijftak naartoe vliegt.

De verkiezing op de landdag van Frankfort van Jozef II in 1764 en van Frans II in 1792, tot de waardigheid van Roomse keizers, gaf aanleiding tot het slaan van de enige herdenkingspenningen van deze keizers.

BIJZONDERE PENNINGEN

De penning van Lodewijk XIV

Deze penning werd, op initiatief van de Staten, geslagen in 1692 na de inname van de stad door de Franse troepen.

Beeldenaar: Hoofd van Lodewijk XIV naar rechts, rondom het inschrift LVDOVICVS MAGNVS REX. Onder het hoofd de letter D (van F. Dollin).

Keerzijde: Juist dezelfde als deze van de penning geslagen voor de Franse gouverneur Guiscard. Het is bijna zeker dat beide penningen met dezelfde stempel geslagen werden. Het is duidelijk: de Staten lieten deze penning slaan alsof Lodewijk XIV hun vorst was. Nochtans, ofschoon de Fransen de stad bezet hielden van 1692 tot 1695, bestond er geen enkel verdrag dat hun verovering gerechterlijk bekrachtigde. Wij kunnen hem dus niet rangschikken bij de penningen van de vorsten alhoewel hij toch anders is dan een gewone herdenkingspenning. Deze die we kennen is van koper geslagen en heeft een diameter van 30 mm.

De revolutionaire beweging van 1787

Wij kunnen deze beknopte studie over de Naamse penningen niet beëindigen zonder te spreken over deze historische documenten geslagen in 1787 welke de kiemen bevatte tijdens de reacties van de Brabantse Omwenteling. Hier volgt de beschrijving:

1. *beeldenaar*: In de linker helft van het veld kruiselings geplaatst, een pauselijke kroon boven twee sleutels. In de rechter helft het wapen van Namen, geplaatst tussen twee vuurslagen. Onderaan: RESURGUNT.

keezijde: temidden van twee lauriertakken, op drie lijnen, LA NATION NAMUROISE 1787.

Het is een zilveren penning met 33 mm diameter.

2. zelfde beschrijving, behalve:

beeldenaar: een brandend hart onder RESURGUNT

keezijde: een leeuwteje op het lint dat de lauriertakken bindt.

Zilveren penning van 31 mm diameter.

3. Gedenkplaat van 25/35, éénzijdig versierd met naar linksstaande leeuw tussen de letters C en N en geplaatst boven twee lauriertakken. Erboven: 1787.

4. Tenslotte, bestaat er een penning welke het resultaat is van een uitgevoerde verandering op een zilveren penning van 1760. Hij is eenzijdig bewerkt, de keerzijde is afgeslepen: de beeldenaar is zoals deze van de penning van 1760, echter zijn de cijfers 60 overslagen door 87.

George BAURIN

EEN ONGEWOON NIKKELTJE VAN VIJF CENTIEMEN

Het is ook van samenstelling al even zeldzaam! — De voorzijde toont ons het type van een 5 ct. stuk van koning Leopold II met de

bekroonde en gekruiste L's met er onder het jaartal 1914; en als omschrift: ROYAUME DE — BELGIQUE. De keerzijde is van het type van 5 ct. van koning Albert I en draagt zelfde omschrift en jaartal. Doormeter en dikte komen overeen met de wettelijke stukken, maar het stuk werd geslagen in messing of geel brons. Deze medaille-slag is niet zo keurig uitgevoerd als een muntslag van het jaar 1914.

Als bijzondere kenmerken kunnen wij aanstippen: v/z met L's: het relief is wat zwaarder en de ster, die het omschrift afsluit is fijner en puntiger. De graving van de L's is gevarieerd en de krullen zijn groter. Het opstaand randje is minder verzorgd. De k/z met A: relief zwaarder en de graving ervan is minder fijn en de voet minder zwaar. De twee sterren, op het einde van het omschrift zijn niet puntig en lijken daardoor meer op kleine roosjes. De rand als de v/z.

Is het stuk slechts een ontwerp of proef? — of een gedenkstuk?

Het brengt ons in ieder geval in herinnering, dat tijdens de eerste wereldoorlog honderden gedenkstukken geslagen werden⁽¹⁾ meestal met een liefdadig doel, voor één of ander patriotisch werk of — herdenking.

In die lange reeks van niet minder dan 3251 vermelde nummers komen er enkelen voor die als voorzijde een munttype uit ons land tonen⁽²⁾ doch dan met een gewijzigde tekst.

Borgerhout

PITTOORS P. F. Jozef

(1) Charles LEFEBURE: *La frappe en Belgique occupée* — (Contribution à la documentation du temps de guerre) — Uitgave: Librairie Nationale d'Art et d'Histoire — G. Van Oest & Cie. — Brussel en Parijs 1923: 328 blz. + 105 platen — afm. 32 + 24,5 cm.

(2) Tussen al die 3251 nummers treffen wij aan met een munttype: van 1 ct. n° 1979 — 2 ct. n° 759 — 5 ct. n° 498 - 880 - 1263 - 1492 - 1695 - 1962 — 25 ct. n° 830 - 2239 — 1 Fr. n° 2146 - 2147 - 20 Fr. n° 1383.

Belangstellenden kunnen dus dat Standaardwerk raadplegen.

BIJDRAGE TOT DE TIENSE NUMISMATIEK⁽¹⁾

Het is vrijwel zeker dat in de middeleeuwen te Tienen geld geslagen werd. Archivalia, oude historische publikaties en enkele rake opmerkingen van moderne numismaten, zullen ons toelaten enig licht te werpen op dat minder gekend aspect van de Tiense economie.

Bij het bepalen van de plaats van herkomst van sommige Zuid-Nederlandse munten uit de xii^e, xiii^e en xiv^e eeuw, zonder vorste-

(1) Met toelating overgenomen uit: *Numismatica Tienen*, het n° van 11. 11. 1973, verschenen ter gelegenheid van de Internationale Ruilbeurs. Het is een bijdrage van Ir. Edw. Dewolfs.

lijk kenteken, nam Ch. Piot een zeer schrandere werkhypothese aan: Hij vergeleek de beeldzijde van deze muntstukken⁽²⁾ met de oudste wapenschilden van onze aloude steden. Zo kwam hij bv. tot het inzicht, dat de zilveren deniertjes met het paaslam, produkten zijn van een Tiens muntatelier⁽³⁾. (Plaat I)

Deze bevindingen en besluiten vonden onmiddellijk bijval en zij hebben tot op onze dagen nog niets van hun waarde verloren. Toch meent de grote numismaat V. Tournour dit probleem op bevredigende wijze te kunnen oplossen⁽⁴⁾. Enkele historische gegevens hadden hem reeds tot de overtuiging gebracht, dat er volledig parallelisme bestaat tussen het munten in Vlaanderen en die in Brabant tijdens de xii^e en de xiii^e eeuw.

Uit het kritisch onderzoek van een Charter van Gwijde van Dampierre leidt Tournour nu het volgende af: De Graaf van Vlaanderen, en dus ook de Hertog van Brabant, zouden op bepaalde tijdstippen geld geslagen hebben onder toezicht van hun belangrijkste steden. Dit verklaart, volgens Tournour, het bestaan van anonieme munten met gemeentelijk of stedelijk wapen; en meer speciaal van de deniertjes met het paaslam, die mogelijk uit een door Tiense Magistraat gecontroleerd hertogelijk atelier komen.

Aangaande het dateren van deze laatste munten, bestaan verschillende opvattingen. Oudere auteurs als Ch. Piot, P. V. Bets en R. Serrure stellen de periode 1248-1261 voor, d.i. de regering van Hertog Hendrik III van Brabant; terwijl A. de Witte voorstander is van de periode 1235 (einde van de regering van Hendrik I⁽⁵⁾).

(2) Het waren op het eerste zicht slechts muntstukjes. In de middeleeuwen was vooral zilver een eerzeldzaam metaal en dure grondstof, tot aanmaken van munten. Uw ondervinding op dat stuk zegt U wel, dat middeleeuwse munten wel groot van doormeter kunnen zijn, maar steeds dun of zeer dun.

(3) Raadpleeg het eerste Belgische numismatische tijdschrift: *Revue de la numismatique belge*, dl. III (1847) blz. 244, daarin: *De l'imitation sur les monnaies des Provinces Méridionales des Pays-Bas et du Pays de Liège*, Jg. 1848 blz. 34.

(4) Zie het tijdschrift van de *Académie Royale de Belgique: Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques*, 5e série, XXVI (1940) blz. 34 et vlg. Deze bijdrage is getiteld: *Le monnayage dans les villes de Flandre et de Brabant au XIIe siècle et au XIIIe*.

(5) R. SERRURE, *Dictionnaire géographique de l'histoire monétaire Belge*. (1880) w. i. « Tirlémont » en van C. A. SERRURE, *Les Sciences auxiliaires de l'Histoire de Belgique*, blz. 35.

Ook: P. V. BETS, *Histoire de la Ville et des Institutions de Tirlémont*, dl. I (1860) blz. 50: daarin vermeldt hij: « petites mailles d'or » (die evenwel nooit aangetroffen werden!) — men leze dus: « mailles d'argent ». In zelfde werk dl. II blz. 265. Zelfde foutieve benaming (die uit Bets werd overgenomen)

Tourneur behandelt de periode 1235-61 — regering van Hendrik II en van Hendrik III (6). De zienswijze van V. Tourneur steunt op het feit, dat de naam van Hendrik I voorkomt op zijn deniers, terwijl onder de regering van Hendrik II en Hendrik III de hertogelijke naam van de munten verdwijnt.

Het onderzoek van ± 150.000 geldstukken (en geldstukjes!) uit de periode 1180-1268 in augustus 1908 te Brussel gevonden, brengt ons iets dichter bij de oplossing van het dateringsprobleem. Deze muntschat, volgens de numismaten C. Rutten en A. de Witte, weggestopt tijdens de laatste jaren van het Regentschap van Aleidis van Bourgondië (1264-1268) bevatte slechts acht deniertjes met het paaslam als beeldenaar.

Uit de bijdragen van deze numismaten, geven wij, in vertaling, volgende passus: « al deze muntjes zijn erg versleten, dat doet terecht veronderstellen dat deze munten al geruime tijd niet meer geslagen werden » (8).

Met het oog hierop kunnen wij dan ook, met veilige zekerheid, de eerste jaren van de regering van Hendrik I (± 1190) als terminus a quo en de eerste jaren van de regering van Hendrik II (± 1248) als terminus a quem aannemen.

In het kader van de volledige identificatie van voornoemde zilveren deniertjes komt het lokaliseringsprobleem van deze stukjes, voorzien van een één- of tweekoppige arend, en daarbij op de keerzijde soms een intrigerend inschrift dragen als: TINN, TINE of TENI, aan bod. Ch. Piot en R. Serrure verwerpen elk verband met Tienen. Zij houden TINE of TENI, evenals de vermeldingen uit zelfde muntperiode als BAST, GERA en GILO, enz. op andere muntstukken, voor namen van muntmeesters uit dezelfde historische periode (9).

Zo deze hypothese juist is, zou men TINE (of TENI) kunnen beschouwen als een verkorte vorm van een persoonsnaam bv. MARTINUS (. TINUS), of TI . . . nes. In navolging van J. Lele-

vindt men in A. WAUTERS, *Géographie et Histoire des Communes Belges: Ville de Tirlemont*, uitgave van 1874 blz. 41.

(6) V. TOURNEUR, *Acad. Roy. de Belgique, Bull. Cl. des Lettres*, 5e série XXVI, blz. 36.

(7) *Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie*, LXVII (1911) blz. 20.

(8) *Rev. Belge de Numism.*, LXVII, blz. 34.

(9) P. V. BETS, *Histoire de Tirlemont*, dl. I, blz. 50.

R. SERRURE, *Dictionnaire géographique*, onder: Tirlemont, V. TOURNEUR, *Acad. Roy. de Belg., Bull. d. l. Classe d. Lettres*, 5e Série, XXVI, blz. 40, denkt, eerder aan financiën.

(10) A. HEITZE und P. CASCORBIE, *Die Deutschen Familienamen*, 7e Auflage, 1933, zie: Martinus.

wel (11) pleit A. de Witte (12) aanvankelijk voor het identificeren van TINE en Tienen. Hij schrijft o.m. (wij vertalen): In de woorden TINN, TINE, TENI is het moeilijk het verband te ontkennen met de nederlandse benaming van Tirlemont = Tienen. Wij bevinden ons door dit feit voor een geval van muntslag van twee steden. Immers de arend kon niet het zinnebeeld zijn van de stad Tienen; deze heeft wel degelijk het paaslam als symbool. Hoe moeilijk en onzeker het probleem was en is, verklaart ons de zienswijze van de geleerde numismaat A. de Witte zeventien jaren later: dan komt de auteur terug op zijn vroegere zienswijze en verklaart, dat in zelfde stad Tienen, gelijktijdig twee verschillende lokale typen omloop hadden: de één- en tweekoppige arend (13).

Vermelden wij nog terloops een zin uit J. B. Gramaye's « Thenae et Brabantia ultra Velpam » die wel schijnt te zinspelen op de deniertjes met de arend, « Solet & Moneta Ducalis hic cudi & vidi nummos cum inscriptione Thenarum » omgezet: « Het is hier de gewoonte hertogelijke munt te slaan en ik zag munten met het merk van Tienen (14). (Plaat II)

Ook in het laatste decenium van de xiv^e eeuw werd er te Tienen gemunt. De activiteit van dit atelier in de jaren 1397-'98 blijkt uit de rekeningen van de algemene ontvangsten van het Hertogdom Brabant (15). Zij was het gevolg van een ordonnantie van Hertogin Johanna: « Item anno duysent dry hondert ses ende negentig den eersten october; aldus een manuskript afkomstig uit de bibliotheek van Bourgondië... « gaff vrouwe Johanna van Brabant heur munte van Brabant over den dryen steden des lants (Leuven, Brussel en Tienen) voor eenen tijt van thien jaren om te munten, tgeit te setten ende, in allen manieren, alle rechten ende, profijten te genieten ende te gebruiken, als de voorser (de voornoemde) hertoginne soude mogen doen, ende mits gevende eens twee duysent thorens ende voort elck jaar twee ander duisent » (16). Betrouwbare gegevens omtrent deze munten ontbreken voorlopig.

* * *

Hiermede eindigt echter nog niet de geschiedenis van het Tiense geld. Tijdens de laatste faze van de eerste wereldoorlog eiste de bezettende overheid alle mogelijke koperhoudende voorwerpen op. Zo ontstond in 1918 een nijpend tekort aan pasmunt. Om dit enig-

(11) J. LELEWEL, *Observations sur le type au moyenage de la monnaie des Pays-Bas*, 1835, blz. 14.

(12) A. DE WITTE, *Histoire monétaire*, dl. I, blz. 65.

(13) Zie: *Rev. Belge de Numismatique*, LXVIII, blz. 42 en vlg.

(14) J. B. GRAMAYE, *Antiquitates illustrissimi ducatus Brabantiae; Thenae et Brabantia ultrae Velpam*, 1606, blz. 14.

(15) P. V. BETS, *Histoire de Tirlemont*, dl. I, blz. 85. A. DE WITTE, *Histoire monétaire*, dl. I, blz. 172 en vlg.

(16) Ch. PIOT in *Rev. de la Numism. Belge*, II, 1846, blz. 127.

zins te verhelpen, brachten meerdere steden en gemeenten noodgeld (meest in papier) in omloop. Ook Tienen bleef niet ten achter. Op voorstel van een raadslid: J. Schepers besloot de gemeenteraad, tijdens de zitting van 8 juli 1918 papieren kasbons van 5, 10 en 15 centiemen uit te geven, die gedekt zouden worden door een waarborgfonds van twintigduizend franken, à deposito te geven bij de « Crédit Tirlemontois »⁽¹⁷⁾. Nadat dit voorstel door de Belgische Overheid op 11 september was goedgekeurd, stelde het Tiense gemeentebestuur zich in verbinding met « La Coté libre » Imprimerie Typo-Lithographique » te Brussel. Deze firma liet drie cliché's maken op hout door de graveur J. Olsen en stuurde een afdruk ervan naar de Duitse censuur. Op 22 oktober kwam de toelating tot drukken. Bij nazicht deed de censuur « Thienen » door Tienen vervangen.

Amper acht maanden later waren de bestelde hoeveelheden klaar: 100.000 bons van 5 ct. — blauwe druk op gele guilloses; evenveel exemplaren van 10 ct. — rode druk op gele guilloses en 20.000 van 25 ct. — bruine druk op gele guilloses. De emisse of uitgifte ving aan op 4 november en werd stopgezet op 14 december 1918. Ongeveer acht maanden bleef het noodgeld in omloop. Een ministeriele omzendbrief van 1.04.1919 verplichtte alle gemeenten hun kasbons vóór 16 juni 1919 aan de omloop te onttrekken. Te Tienen evenwel gebeurde de inwisseling tot 24 juli 1919.

De teruggenomen briefjes dit is 80.212 bons van 5 ct. 82.970 bons van 10 ct. en verder 15.936 bons van 25 ct. werden op 29.09.1919 verbrand in aanwezigheid van de Heer Schepen van financiën, van de gemeentesecretaris en van de gemeenteontvanger.

Volledigheidshalve vermelden wij nog een private uitgifte van noodgeld. Enkele maanden voor het einde van de tweede wereldoorlog. In 1944 was er weer gebrek aan pasmunt, zodat de Tiense suikerraffinaderij kasbons van 10 ct., 1 en 5 Fr. liet drukken.

Zij werden gebruikt bij het uitbetalen van de wedden en de lonen. Buiten de fabriek hadden deze bons natuurlijk geen waarde. Het stond er trouwens op vermeld: « Deze bon is slechts geldig voor de inwendige dienst der fabriek en moet aan de kas ingewisseld worden. »

* * *

Daar menige Tienenaar zich interesseert voor de deniertjes met het paaslam, schijnt het ons niet overbodig als besluit een beschrijving te geven van deze gezochte en uiterst zeldzame muntjes⁽¹⁸⁾.

(17) Deze inlichting en ook volgende komen uit het dossier « Kasbons 1918 » behorende tot het archief van Tienen.

(18) Bibliografie daarover:

DEN DUYTS, *Notice sur les anciennes monnaies des Comtes de Flandre, Ducs de Brabant... faisant partie de la collection des médailles de l'Université*

Beschrijving: Op de voorzijde van dit type: in een cirkelvormige parelrand een paaslam naar rechts met er achter een vaantje, in drie punten uitlopend. Het draagt bij de stok vijf (het vijfde niet al te duidelijk waarneembaar) bolletjes.

Op de keerzijde binnen een dubbele parelkrans een Brabants kruis (met brede einden) dat in twee overstaande kwartieren een bloemenmotief draagt en de twee anderen een ringetje met centraal een parel. — Zij wegen: volgens Den Duyts 0,47 g.; en volgens de Witte 0,56 g. Van vijf gekontroleerde exemplaren bedraagt het gewicht van 0,515 tot 0,605 gram.

Er bestaan ook meerdere variëteiten van deze muntslag. Zij pleiten voor meerdere uitgiffen van deze muntstukjes, waarvoor telkens nieuwe slagmatrijzen dienden vervaardigd. Het is vooral de keerzijde die afwijking vertoont:

- A. — Vz (voorzijde) normaal type; de Kz (keerzijde) vertoont twee bloemvormige sierranden in plaats van twee bolletjes.
- B. — Vz normaal type; Kz. een ringetje zonder centrale parel.
- C. — Ongewoon: Het lam en het kruis groter, daarnaast is het vaantje bij de stok effen.

N.B.: De auteur ondertekende zijn bijdrage niet. Zij verscheen een eerste maal in een toeristische uitgave. De tekst hierboven werd persklaar gemaakt voor ons tijdschrift door onze medewerker P. P. F. J., Borgerhout.

de Gand (1849) blz. 5, plaat N° 2 w. o. N° 18 (van dit werk bestaan meerdere uitgiffen).

Ch. PIOT, *De l'imitation des sceaux* (1848), blz. 34, plaat 8 Nrs 55 en 56.

O. VAN DER CHIJS, *De munten der Leenen van de voormalige Hertogdommen Brabant en Limburg*, (1851) pl. I, N° 13.

A. DE WITTE, *Histoire monétaire*, dl. I, blz. 63, pl. VI, Nrs 163 en 164.

V. TOURNEUR, in: *Acad. Roy. de Belg., Bull. d. Cl. des Lettres*, 5e série, XXV, (1940), plaat tegenover blz. 34.

DENIERTJES MET HET PAASLAM

Plaat I

Normaal type (modulus: 13 mm).

Variëteit A (modulus : 13 mm).

De Witte, 190 (modulus : 12 mm).

Ongewoon type (modulus : 12 mm).

DENIERTJES MET DE AREND

(enkele van de zeer talrijke variëteiten)

Plaat II

De Witte, 137 (modulus : 12 mm).

De Witte, 184 (modulus : 12 mm).

De Witte, 185-186 (modulus : 12 mm).

INLICHTINGEN

FRANS STUK VAN 20 FRANC 1950

Verleden jaar hebben we de vraag gesteld, naar aanleiding van variëteiten, « drie of vier pluimen ».

M. A. Despretz herinnert er aan dat dit stuk van deze datum reeds in 2 variëteiten bestaat : handtekening van de stempelsnijder (Georges Guiraud) op één of twee lijnen. Hij preciseert dat bij ieder dezer variëteiten de haan zowel drie als vier pluimen heeft. Het betreft hier de pluimen van de staart, maar niet de twee laatste grote pluimen, maar de eveneens overhangende pluimen die ze rechtstreeks voorafgaan en welke overigens korter zijn. Zij zijn niet te verwarren met de zes horizontale pluimen.

Daar deze stukken zowel bestaan zonder muntteken (Parijs) als met de letter B (Beaumont-le-Roger) blijft het nog te zien of deze beide muntateliers de vier variëteiten aangemunt hebben, wat ten slotte zou wijzen op het bestaan van acht verschillende stukken.

Deze stukken werden voor het eerst geslagen in 1950, wat ongetwijfeld deze weifelende resultaten verklaart. Vanaf 1951 staat de handtekening steeds op één lijn en heeft de haan steeds vier pluimen.

AANDACHT

Van verschillende kanten wordt er door de leden gevraagd een kalender op te geven van alle afdelingen met hun activiteiten van het E.G.M.P.

Om tegemoet te komen aan deze veelvuldige verzoeken zal in het bulletin n° 2-1975, zoals dit regelmatig elk jaar gebeurt, de volledige rooster te vinden zijn van alle bijeenkomsten, de vergaderingen en het lokaal, alsook de namen met adressen van de bestuursleden per afdeling.

DE TWEEHONDERDSTE VERJAARDAG VAN DE KONINKLIJKE ACADEMIE

Het was in het jaar 1772 dat keizerin Maria-Theresia de « keizerlijke en koninklijke academie van wetenschappen en schone letteren van Brussel » instelde.

Deze instelling, die de dag van vandaag koninklijke academie van België voor wetenschappen, letteren en schone kunsten wordt genoemd, heeft dus in 1972 haar 2^e eeuwfeest kunnen vieren.

Bij deze gelegenheid kreeg het koninklijk munthuis van Brussel de opdracht een medaille te slaan met als beeldenaar het borstbeeld van de keizerin-stichteres. De stempel hiervoor is gesneden geworden in 1770 door Benjamin Duvivier, algemeen stempelsnijder der munthuizen van Frankrijk. Destijds heeft hij gediend als afbeelding op de medaille voor de prijzen toegekend door de letterkundige kring en nu gebruikt de academie ze voor haar eigen prijzen. De keerzijde is van een aangepaste tekst voorzien.

Deze medaille werd geslagen in brons en in zilver. Men kan er voor inschrijven mits een storting van respectievelijk 550 en 1100 fr. per eksemplaar (P.C.R. 2.61 van de generale bankmaatschappij voor rekening 210.0079126.26 van de koninklijke academie.

NIEUWE MEDAILLES GESLAGEN DOOR DE MUNT VAN PARIJS

Sint-Pieter in gevangenschap.

Voorzijde : Het aangezicht van de heilige verschijnt aan het raampje van zijn gevangenscel waarvan de staven 2 kruisen symboliseren : dit van Christus en het omgekeerde kruis waaraan hij stierf.

Als inschrift : « SAINT PIERRE AUX LIENS ».

Keerzijde : Sint-Pieter, met dubbele ketting vastgebonden, wordt gewekt en bevrijd door de engel : « Sta vlug op, zegt hij, en de kettingen vielen van zijn handen » (Handelingen der Apostelen XII.6.8.).

Dit werk van Charlotte Engels werd geslagen in zilver (448 FF) en in brons (41 FF). Diameter : 72 mm.

Voor genoemde medailles werden weerhouden uit een reeks waarvan het verschijnen onlangs aangekondigd werd. Zij zijn verkrijgbaar bij : Administration des Monnaies et Médailles 11 Quai de Conti, Paris 6e France.

BOEKBESPREKING

De munten van het Koninkrijk der Nederlanden, door Johan Mevius.

(uitgave Mevius en Hirschborn. Int. B.V. Utrechtsestraat 33 Amsterdam) Prijs 7,25 gulden.

Deze catalogus van zakformaat is aan zijn vijfde uitgave toe. Dit bewijst ontegensprekelijk het succes dat hij bij de verzamelaars geniet. Hij biedt inderdaad talrijke voordelen : iedere munt is afgebeeld, de muntmeestertekens zijn duidelijk beschreven ; voor ieder jaartal is het slagaantal gegeven met bovendien een waardeschatting voor vijf verschillende staten van bewaring. Het boekje geeft een indruk van verzorging en boezemt de lezer vertrouwen in.

De catalogus is ingedeeld in grote tijdperken : Koninkrijk Holland, Nederland onder de Franse bezetting en het koninkrijk der Nederlanden (vanaf 1815). Volledigheidshalve vinden we er ook de munten van Nederlands West-Indië, Suriname, Curaçao, en de Nederlandse Antillen in. In ieder hoofdstuk zijn de munten geklasseerd volgens opgaande waarde. Twee bladzijden zijn gewijd aan de gekende valse munten. Deze waarschuwing is nuttig. De echte kenners uitgezonderd, kan iedereen zijn licht opsteken bij deze gewetensvolle beroepsnumismaat.

Katalogoog der Belgische Bankbiljetten van 1900 tot 1974, door Morin Frans (1).

Prijzen wij de zoeker, de auteur en de uitgever van zijn intens, jarenlang naspeuren. Wij zijn hem te meer dankbaar daar het boek bestemd is voor een ruim en belangstellend publiek.

Beter dan wie ook, weet de auteur, dat tot nu toe, de verzamelaars van bankbiljetten, en wij bedoelen daarmee het systematisch verzamelen van bankbrieven, niet zo talrijk zijn.

Maar, mensen met een goede kijk op de toekomst van de numismatiek, zijn ervan overtuigd, dat de okkasionele verzamelaars in deze tak van de munt- en penningkunde zeer talrijk zijn: Wie kans ziet één of ander bankbiljet op de de kop te tikken, verrijkt zich wat gaarne met zulke aanwinst! Het zijn ook dezen, die het gemakkelijkst gaan inschakelen op een meer actief verzamelen van bankbrieven.

Voor deze twee kategoriën van verzamelaars en ook bijzonder voor hen, die een algemene of universele belangstelling koesteren voor de numismatiek, deze aanbeveling: een interessant, ja onmisbaar naslagwerk.

Ik kan het des te meer aanbevelen omdat alle biljet-typen, op niet minder dan 18 platen afgebeeld staan.

Voor ik het over de zeer belangrijke inhoud heb, iets over het boek, oppervlakkig bekeken.

Een dergelijk werk in kunstdruk en bvb met kleurplaten uitgeven, zou een kapitaal vereisen. Het lag niet in de bedoeling van de schrijver een kunstwerk aan te bieden, waarvoor velen voor de aankooprijzen zouden terugdeinzen.

Het werd dus type stencil-druk op kwarto-formaat op mat, wit papier, gepind tussen twee frisgroen kartons.

De rug is versterkt met een vurrode glimmende band. De 18 platen bevatten de afbeelding van al de beschreven bankbiljetten in offsetdruk op de tweederde van de ware grootte. De weergave van deze druk is verrassend goed en betekent meteen, voor deze uitgave, een keurig prestatie en meteen, 'n voorbeeld en innovatie.

Vooraan, als inleiding, niet minder dan 12 bladzijden inleiding. Zij bevat de volledige uiteenzetting van de zelfopgebouwde methode tot volledige identificatie en beschrijving van bankbiljetten: het is geheel nieuw! Dit opbouwen van een systeem is zonder enige twijfel voorafgegaan door maandenlange naspeuring, studie en ruime onderzinking.

(1) *Katalogoog der Belgische Bankbiljetten van 1900 tot 1974* te bekomen bij de auteur MORIN Frans, Van Arteveldestraat 32, B-2650 BOOM, Telefoon: 03/883328. prijs 210 fr + 10 fr verzendingskosten Postcheck nr 44493.

In het boek volgt dan de beschrijving van al de Belgische bankbiljetten: 1900-1974.

Wie de inlichtingen van de inleiding onder de knie heeft, hoeft na een eerste blik niet meer na te pluizen voor de identificatie.

Nog eens te meer prijzen wij het uitgekende systeem om tot een volledig overzicht te komen van al wat op een biljet te zien en te lezen is, en waarvoor alle gegevens in de inleiding aanwezig zijn.

Er is over bankbiljetten, op wetenschappelijk terrein, in 't algemeen eerder weinig gepubliceerd. Wij treden de auteur dan ook volmondig bij, waar hij schrijft dat zijn nieuwste werk « het enig ernstige en gespecialiseerd werk is op dat gebied ».

Ten einde U 'n waar inzicht te verstrekken van de inhoud verklappen wij U iets over de hoofdstukken:

1. Nauwkeurige en uitvoerige beschrijving van ieder biljet: voorkeerszijde — dit naar de in de inleiding voorkomende normen.
2. Beschrijving van de kleuren aan iedere zijde — 'n hoofdstuk gans afzonderlijk, behandeld met grote nauwgezetheid.
3. Een voorbeeld wordt dan gegeven van uitgifte — jaar en datum en de plaats van uitgifte, en, dat kan erg variëren.
4. Grootte of formaat van het biljet én van het cliché of drukplaat — dus de grootte van het afgedrukte gedeelte. In beide gevallen worden de maten in mm. opgegeven.
5. Wat het watermerk betreft, vinden wij uitvoerige bijzonderheden op de 5e 6e en 7e bladzijde.
6. Ook de naam van de tekenaars (ontwerpers) en van de graveurs.
7. Ook het type en de plaats van de nummering — ja, er is werkelijk op 'n biljet heel wat te zien, na te gaan en te vergelijken.
8. De handtekeningen, die op ieder biljet voorkomen — en die in de loop van de uitgifte wel eens wijzigen.
9. De auteur waardeert ook andermans werk: Hij geeft ook nummers op van andere katalogen van bankbiljetten. Dat is bijzonder belangwekkend en pleit voor de waarde en bruikbaarheid van het nieuwe werk van F. Morin.
10. Dit hoofdstuk zal U wellicht verwonderen. U zegt wellicht: ook dat nog! Wij vinden zo vermeld (kijk naar de data op het biljet)! het oudste en het jongste exemplaar van dat biljet-type door de auteur gekend.
11. Een hoofdstuk waar weinigen ons kunnen of willen over inlichten: de waarde van een biljet. Het zal U mogelijk opvallen, dat voor ieder biljet, voor ieder van zijn uitgiften, niet minder dan 5 waarden worden vermeld. U denkt wellicht terecht, dat het hier gaat over de staat van bewaring: 'n oud maar ongevouwen bankbrief valt u niet alle dagen in handen. Zulk bankbriefje kan licht of zwaar gevouwen geweest zijn. Mogelijk is het ook al niet al te fris meer! of al erg versleten. Vandaar 5 verschillende

prijzen ! en dat voor alle bankbiljetten en van zelfde die een ander handtekening kregen.

12. Ten laatste worden variëteiten onthuld — dus tot de laatste finesses werd alles uitgepluisd en vermeld.

Wij kunnen dus besluiten en nog eens de auteur waarderen bij de publikatie van zijn werk : Hij schrijft met overtuiging en alle moeilijkheden werden door hem overwonnen en zegt ten laatste o.m. Het is het enige « basiswerk » voor beroepsnumismaten en verzamelaars, voor banken en beroepshandelaars, voor antikwaars, enz...

Verheug U dus met ons. Wij wensen het boek een goed onthaal en een plaats op de numismatische boekenplank.

Vergeet U het niet, en overtuig U : een unieke en verdienstelijke uitgave — een zeer nieuwe, originele en uiterst rijke inlichtingsbron. 'n Laaste woord : Eigenlijk verdient zulke wetenschappelijke uitgave een beter papier en een meer keurige druk.

Maar ja, liever deze dan geen uitgave, en, en een zeer schappelijke prijs.

Borgerhout

PITTOORS P. F. Jozef

De Munten van de Graven van Vlaanderen, door A. Haeck.

Katalogus die de Vlaamse muntslag behandelt, geslagen binnen het grondgebied van het graafschap Vlaanderen door de graven van Vlaanderen. Het boek dat reeds verschenen is bevat **alle munten** vanaf het ontstaan van het graafschap tot vóór het verschijnen van de « grote » munten. Het bevat volgende hoofdstukken :

Hoofdstuk I :	Denieren geslagen vanaf het ontstaan van het graafschap tot 1135	61 nummers
Hoofdstuk II :	Denieren en medailles geslagen te St.-Omer tussen 1128 en 1220	53 nummers
Hoofdstuk III :	Mailles vanaf 1137	185 nummers
Hoofdstuk IV :	Niet toegewezen denieren en mailles	15 nummers
Hoofdstuk V :	Munten geslagen door de graven van Vlaanderen buiten het graafschap	15 nummers
Naschrift :	Munten welke vroeger aan Vlaanderen werden toegeschreven maar in werkelijkheid niet tot de Vlaamse muntslag behoren	

Nieuw en onuitgegeven in dit werk zijn :

- Beschrijving der denieren geslagen voor de mailles
- Beschrijving der munten van Boudewijn IV en Boudewijn V
- Toewijzing van bepaalde munten aan Clementia van Bourgondië
- Hoofdstuk V
- Naschrift

Alle typen afgebeelde munten zijn geplaatst tussen de tekst zodat bij het lezen in een oogopslag en zonder veel manipulatie de corresponderende munt bestudeerd kan worden en vergeleken aan de tekst.

Bijzonder vermeldenswaard is dat de katalogus in het nederlands uitgegeven werd in de reeks « Numismatic Pockets », en zoals in het voorwoord door de auteur wordt beklemtoond, een bijzondere bijdrage geleverd te hebben tot vulgarisatie van een facet uit het verleden van Vlaanderen.

Het boek wordt dan ook sterk aanbevolen en hoort thuis in de bibliotheek van iedere numismaat.

Denk hier nog aan : de oplage is beperkt en een tweede druk is niet voorzien.

Wij publiceerden reeds eertijds hierover een boekbespreking, maar het steeds aangroeiende ledenaantal en het belang dat we hier te doen hebben met een eentalig Nederlandse uitgave is een gerechtvaardigde reden om de leden nogmaals te herinneren aan het bestaan van dit belangrijk werk.

HERNIEUWING VAN HET LIDGELD

De Algemene Vergadering te Tienen van 11.11.74 heeft beslist het lidgeld voor 1975 niet te verhogen, niettegenstaande de stijgende onkostendruk en de toepassing van de B.T.W. Aldus blijft het lidgeld vastgesteld of **250 fr** voor 1975. Het lidgeld van de beschermende leden is vastgesteld op **375 fr** minimum.

Om alle misverstanden te voorkomen, herinneren wij er u aan dat dit lidgeld alleen besteed wordt aan het E.G.M.P. en dat elke afdeling aan hun leden de nodige bijdrage mag bepalen om hun eigen onkosten te dekken.

Om administratieve reden worden de leden, die deel uitmaken van een afdeling, dringend verzocht te willen betalen aan hun tussenspersoon. De leden die niet behoren tot een afdeling mogen hun bijdrage storten op P.C.R. 84.60.38 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde, de Broquevilleaan 53, 1200 Brussel.

De buitenlandse leden die niet in de mogelijkheid zijn hun bijdrage te storten op P.C.R. mogen een internationaal mandaat sturen op naam van de schatbewaarder mijnheer P. Le Maire, zelfde adres, of hem een bankcheque adresseren (tenminste als de onkosten van incassering aangerekend zijn). Zij worden verzocht, in geval van verzending van een cheque, port van 25 B.F. te betalen).

De Redactie doet een beroep op de goede wil der leden hun lidgeld te willen voldoen **vóór 1 januari 1975**, eventueel via de afdelingen. Hierdoor zal veel werk en gepaardgaande administratieve rompslomp merklijk verlicht worden. Het voorkomt vele missingen en de onderbreking bij verzenden van het maandblad.

Zij dankt de leden voor hun tuchtvolle medewerking.

INHOUDSTAFEL 1974

OUDHEID

Dauwe R., De commemoratieve stukken geslagen te Alexandrië van 330 tot 340 na Christus, p. 69/70.

MIDDELEEUWEN

Devroey J. P., Geld en godsdienstig bewustzijn, p. 38/39.

Cockshaw P., Omloop van goudstukken uit Rijnland in de Nederlanden (vervolg op bull. 7/10-1973), p. 57/62 — 71/78.

Van Keymeulen A., Muntvondst van Reet, p. 105/107.

— " — , Muntvondst van Anzegem, p. 129/130.

Pittoors P., Bijdrage tot de Tiense Numismatiek, p. 154/161.

NIEUWE TIJD

Orban R., De Louis geslagen te Londen in 1815, p. 33/37.

Pittoors P., Een Belgisch bankbriefje van 5 frank 1850, p. 39/40,
55/56.

Gibens H., De waarde van de Belgische frank, p. 50/54.

Dauwe R., Een onuitgegeven munt van Sachsen-Meiningen, p. 113/115.

HEDEENDAAGSE TIJD

Wyckaert V., Papieren geld van Tibet, p. 1/8.

Matagne L., Vaticaanse Munten, p. 17/28.

Rabiot L., Munten van Catharina II Rusland, p. 28/29.

Pittoors P., De Krugerrand, p. 54.

Colaert M., Vier onuitgegeven stukken van Koninkrijk België, p. 79/80.

PENNINGEN

Baurin G., Gevangeniskampmunten - Wert(h) marken, Sennelager, p. 66/68 — 91, 123/124.

— " —, De Penningen van Namen uit 17^e en 18^e eeuw, p. 130/
134 — 145/153.

DIVERSEN

Colaert M., De A.I.N.P. en de Pseudomunten, p. 97/104.